

EVOLUCIJSKA TEORIJA I LIČNOST: SUVREMENI TRENDOM

Igor Kardum

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Rijeci

Evolucijska teorija općenito kao i specifične evolucijske teorije srednje razine u posljednjih se petnaestak godina sve više koriste i za razumijevanje različitih fenomena iz područja psihologije ličnosti. Međutim, njihova je primjena opterećena brojnim problemima, od kojih jedan od najznačajnijih proizlazi iz poteškoća u integraciji univerzalne ljudske prirode i interindividualnih razlika. Naime, jedna od temeljnih pretpostavki evolucijske biologije je da je prirodna selekcija homogenizirajući faktor, odnosno da se njome eliminiraju ili smanjuju heritabilne interindividualne razlike. Polazeći od te pretpostavke, teorija selektivne neutralnosti smatra da su te razlike nastale ili mutacijama ili kao usputni evolucijski produkt koji nema ništa s ličnošću samoj po sebi nego sa selekcijom za biokemijskom raznovrsnošću kao oblikom obrane protiv patogena.

Međutim, novije spoznaje, pogotovo iz evolucijske genetike, te primjena nekih dodatnih teorijskih perspektiva, naročito teorije životnih puteva, pokazuju da prirodna selekcija može djelovati i na nastajanje i održavanje interindividualnih razlika u ličnosti, a ne samo na njihovo eliminiranje tijekom procesa nastajanja univerzalnih obilježja vrste. Tako npr. neke novije teorije interindividualne razlike smatraju adaptivnim psihološkim mehanizmima nastalim prirodnom selekcijom, čiji je cilj produkcija fenotipskog varijabiliteta koji će omogućiti iskorištavanje većeg broja različitih okolinskih niša. Budući da ne postoji jedan optimalan fenotip za sve okolinske kontekste, a također postoji i velika cijena neograničene plastičnosti i prilagodljivosti u odrasloj dobi, u različitim okolinama adaptivne mogu biti različite razine pojedinih crta ličnosti, pa fluktuirajuća selekcija održava fenotipski polimorfizam.

Uz navedeno, evolucijska se teorija primjenjuje i za bolje razumijevanje nekih drugih fenomena, kao što su funkcije samopoimanja, razvojne promjene u ličnosti i uloga koju pri tome imaju neki specifični faktori poput redoslijeda rođenja, poremećaji ličnosti, funkcije samoprocjena i procjena drugih osoba i sl. Značajni su i pokušaji evolucijske interpretacije petofaktorskog modela ličnosti, kao i nekih crta izvan tog modela. U tom kontekstu posebno treba napomenuti pogled na petofaktorski model kao na skup najznačajnijih dimenzija socijalne okoline na koju su se ljudi trebali adaptirati.

Ključne riječi / Keywords: evolucijska teorija, psihologija ličnosti, petofaktorski model, teorija životnih puteva